

UOT: 334.73, 631.115.8

DOI: <https://doi.org/10.30546/2788-8754.47.02.2025.1005>

DAYANIQLI İNKİŞAF ÇAĞIRIŞLARINA NAİL OLUNMASINDA KƏND TƏSƏRRÜFATI KOOPERATİVLƏRİNİN ROLU

Samirə Yusif qızı Əkbərova

Mingəçevir Dövlət Universitetinin müəllimi,

Azərbaycan Texnologiya Universitetinin dissertantı

ORCID: 0000-0003-4633-4914

e-mail: samira.akbarova@mdu.edu.az

Xülasə

2015-ci ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) 2016-cı il yanvarın 1-dən qüvvəyə minən 17 global məqsəddən ibarət Dayanıqlı İnkişaf Çağırışlarını (DİÇ) təqdim etmişdir (BMT, 2015). Bu çağırışlar 2030-cu ilə qədər yoxsulluq, aclıq, sağlamlıq və rifah, gender bərabərliyi, davamlı inkişaf və iqlim dəyişikliyi kimi əsas global çağırışları həll etmək məqsədi daşıyır. Məqalədə Dayanıqlı İnkişaf Çağırışlarına nail olmaqda kənd təsərrüfatı kooperativlərinin rolunun müəyyənləşdirilməsi, həmçinin Azərbaycanda kənd təsərrüfatı kooperativlərinin mövcud vəziyyətinin araşdırılmasını hədəfləyir. Aparılmış araşdırma sübut edir ki, kiçik fermerlərə sosial və maliyyə sərmayələri çoxsaylı DİÇ-lərə nail olmaq istiqamətində irəliləyişi sürətləndirir. Bu araşdırmada dünyada və respublikamızda kənd təsərrüfatı kooperativlərinin mövcud vəziyyəti müqayisəli təhlil olunaraq tədqiq olunmuşdur. Bu məqsədlə BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO), Beynəlxalq Kooperativlər Alyansı (ICA) və Dayanıqlı İnkişaf Çağırışlarınınin hədəfləri qarşılıqlı şəkildə təhlil olunmuşdur.

Açar sözlər: *Dayanıqlı İnkişaf Çağırışları, kənd təsərrüfatı, kənd təsərrüfatı kooperativləri, fermer, yoxsulluq, sıfır aclıq.*

Giriş

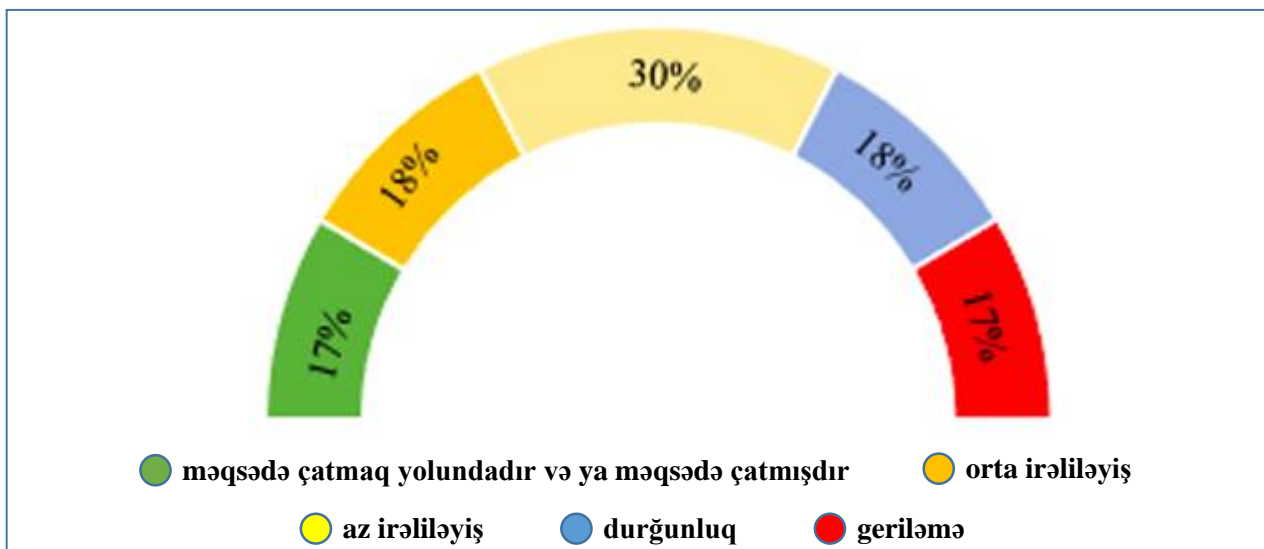
Kooperativlər öz prinsipləri və dəyərləri vasitəsilə təklif olunan Dayanıqlı İnkişaf Çağırışlarına (DİÇ) nail olmaqda mühüm rol oynayırlar (COPAC 2015; Díaz de León et al., 2021). Bu təşkilatlar öz üzvləri və xidmət etdikləri icmalar üçün həm sosial, həm də iqtisadi faydalar yaratmağa çalışırlar. Strukturları kooperativlərə ekoloji problemləri də həll etməyə imkan verir. Bununla belə, sosial faydalarını vurğulayan geniş araşdırmalara baxmayaraq, kooperativlərin DİÇ-lərə nail olmaq üçün xüsusi olaraq necə töhfə verdiyini anlamaq məhdud olaraq qalır (Díaz de León et al., 2021). Kooperativlər hazırda əhalinin üzləşdiyi yoxsulluq və sağlamlıq problemlərini həll etmək potensialına malikdir (Bassi və Vincenti 2015; Amonarriz et al. 2017; BƏT 2018). Bundan əlavə, insanların üzləşdiyi problemləri həll etmək bacarığı kooperativləri DİÇ-lərə nail olmaq üçün öz töhfəsini verməyə qadir etmişdir.

Dünyada təxminən bir milyard insan kooperativlərdə iştirak edir. Kooperativlər dünya miqyasında 280 milyondan çox insanı məşğulluqla təmin edir və hesablamalara görə, dünya əhalisinin təxminən yarısı öz dolanışığı üçün kooperativ müəssisələrindən asılıdır. Kooperativlər tərəfindən verilən iş yerlərinin böyük əksəriyyəti kənd təsərrüfatı kooperativlərinin payına düşür. Dünyanın 300 ən böyük kooperativinin mənfəəti Belçikanın ümumi daxili məhsulundan dörd dəfə çoxdur və bu kooperativlərin 35%-i kənd təsərrüfatı kooperativləridir (ICA, 2024b). Kooperativlər istehlakçı tələbatını ödəməkdən kənara çıxan və sağlamlığı yaxşılaşdırmağı hədəfləyən məhsul və xidmətlər təklif edərək dəyişən istehlakçı ehtiyaclarını qarşılamağa çalışırlar (Amonarriz et al., 2017). Demokratik təcrübələri və sosial iştirakçılığı təşviq etməklə kooperativlər davamlı inkişafa töhfə vermək üçün unikal mövqe tuturlar. Üstəlik, onlar iqtisadi böhranlar zamanı diqqətəlayiq dayanıqlılıq nümayiş etdiriblər. Kooperativlər Dayanıqlı İnkişaf Çağırışlarına nail olunmasına töhfə verən əsas amil hesab edilir (ICA, 2015; Díaz de León və digərləri, 2021).

1. Davamlı İnkişaf Çağırışlarına doğru irəliləyiş

2024-cü il üçün irəliləyişin qiymətləndirilməsi göstərdi ki, dünya 2030-cu il Gündəliyi hədəflərinə çatmaqda xeyli geriləyib. Ölçülə bilən hədəflərin yalnız 17%-i 2030-cu il hədəflərinə çatmaq üçün kifayət qədər irəliləyiş göstərir. Demək olar ki, yarısı (48%) orta və ya ciddi şəkildə geri qalır, 30%-i yalnız minimal, 18%-i isə orta dərəcədə irəliləyir. Narahatlıq doğuran məqam isə budur ki, hədəflərin 18%-i durğunluqla üzləşib, 17%-i isə 2015-ci ilin ilkin səviyyəsindən aşağı düşüb və bu, BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə (BMT, 2024) yenidən diqqəti cəmləmək üçün səylərin artırılmasına təcili çağırışını zəruri edib (*Şəkil 1*).

Şəkil 1. 2015-2024-cü illər arasında DİM-lərin tərəqqisi

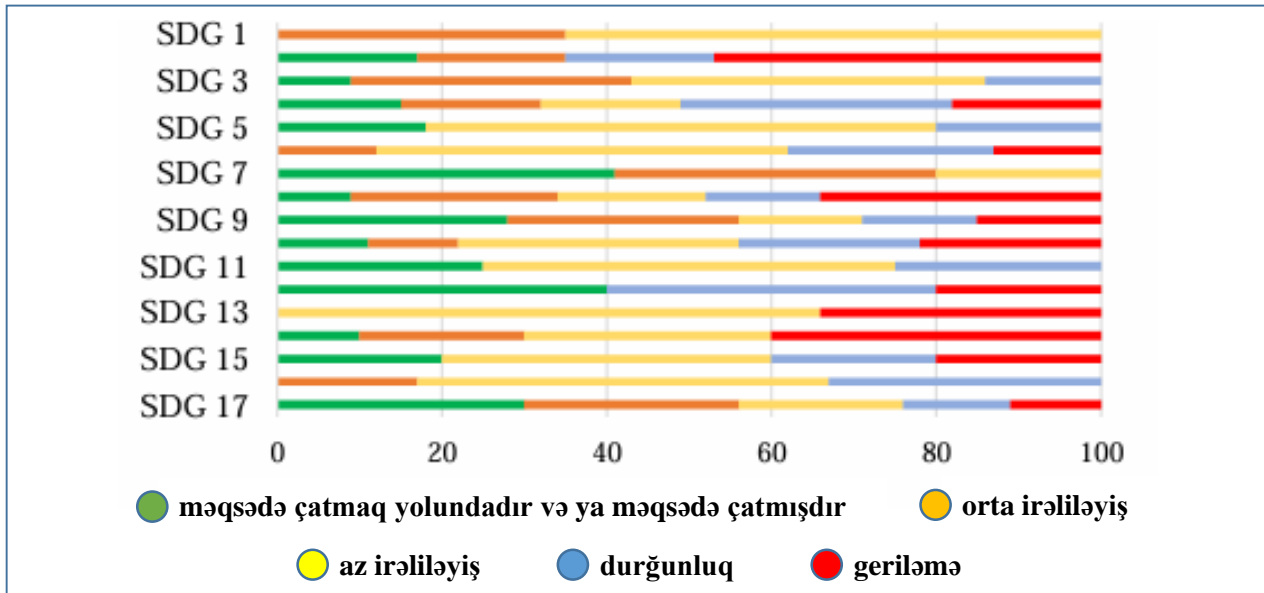

Mənbə: The Sustainable Development Goals Report, 2024. UN

2015-2024-cü illər arasında Dayanıqlı İnkişaf Çağırışlarına nail olmaq istiqamətində irəliləyişin təhlili (*Şəkil 2*) əsas inkişaf prioritetlərində, xüsusilə gender bərabərliyi (Çağırış 5), iqlimlə bağlı fəaliyyət (Çağırış 13), sülh, ədalət və güclü institutlarda (Çağırış 16) əhəmiyyətli çatışmazlıqları aşkar

edir. 1-ci Çağırış üçün qiymətləndirilmiş hədəflərin 35%-i orta irəliləyiş, 65%-i isə cüzi irəliləyiş göstərir ki, bu da 2030-cu il hədəflərinə çatmaq üçün kifayət etmədiyini deməyə əsas verir. Narahatedici məqam kimi Çağırış 2 və Çağırış 14 üçün hədəflərin müvafiq olaraq 47% və 40%-i 2015-ci ilin ilkin səviyyəsindən aşağıda qalır.

Şəkil 2. 17 hədəf üzrə DİÇ-lərə nail olmaq istiqamətində irəliləyiş (%)

Mənbə: The Sustainable Development Goals Report, 2024. UN

2. DİÇ-lərə nail olunmasında kənd təsərrüfatı kooperativlərinin rolu

2.1. DİÇ 1: Yoxsulluğa yox Çağırışı üzrə

2022-ci ildə dünya əhalisinin 10,9%-nə bərabər olan 712 milyon insan həddindən artıq yoxsulluq içində yaşayıb. Mövcud tendensiyalar davam edərsə, 2030-cu ilə qədər dünya əhalisinin 6,9%-nə bərabər olan 590 milyon insanın həddindən artıq yoxsulluq içində yaşayacağı proqnozlaşdırılır (BMT, 2024).

BMT, BƏT və Beynəlxalq Kooperativlər Alyansı (ICA) daxil olmaqla müxtəlif maraqlı tərəflər arasında geniş konsensus mövcuddur ki, kooperativ müəssisələr yoxsulluğun azaldılması və sosial inklüzivliyin bir çox aspektlərini həll etmək üçün ən uyğun qurumlardır. Kooperativlər öz üzvləri üçün iqtisadi imkanlar yaratmaqla, təcrid olunmuş şəxslərə öz hüquqlarını müdafiə etmək səlahiyyətini verməklə, fərdi riskləri ortaq risklərə çevirməklə təhlükəsizliyi təmin etmək və kooperativ üzvlərinə gəlir əldə etməyə imkan verən aktivlərə çıxışı asanlaşdırmaqla yoxsulluğun azaldılmasına töhfə verir.

Xüsusilə kənd təsərrüfatı kooperativləri yoxsulluğun azaldılmasına mühüm töhfələr verir. Gava və başqaları (2021) kənd təsərrüfatı kooperativlərinin Bosniya və Herseqovina kəndlərində yoxsulluğun azaldılmasına töhfə verdiyini müəyyən etdi. Misirdə təqribən 4 milyon fermer öz məhsullarını kənd təsərrüfatı marketinq kooperativləri vasitəsilə sataraq çörək qazanır (Aal, 2008). Efiopiyada kənd təsərrüfatı sektorunda işləyən təxminən 900 000 insan gəlirlərinin çox hissəsini kooperativlərdən əldə edir (Lemma, 2008). Kooperativlər iş yerləri yaratmaq, dolanışiq vasitələrini dəstəkləmək və geniş spektrli xidmətlər göstərməklə yoxsulluğun azaldılmasına töhfə verir.

Bundan əlavə, kənd təsərrüfatı kooperativləri fermerlərə giriş təmin etməklə, məhsullarını emal etməklə və məhsullarının daşınmasını və marketinqini asanlaşdırmaqla dəstək olur. Eynilə, istehlak kooperativləri öz üzvlərinə və daha geniş əhaliyə ərzaq və geyim kimi əsas tələbatları münasib qiymətlərlə almağa, həyat keyfiyyətini yaxşılaşdırmağa və yoxsulluqdan qurtulmağa kömək etmək imkanı yaradır (ICA, 2015).

2.2. DİÇ 2: Sıfır Aclıq Çağırışı üzrə

BMT-nin hesabatına görə, son 4 ildə həddindən artıq yoxsulluq içində yaşayan insanların sayı 23 milyon artaraq 2023-cü ildə 733 milyona çatıb, 2,33 milyard insan isə qida çatışmazlığından əziyyət çəkir. COVID-19 pandemiyası bu artıma əhəmiyyətli dərəcədə təsir etdi və qlobal aclıq yüksək olaraq qalır. Müəyyən irəliləyişlərə baxmayaraq, 2022-ci ildə 5 yaşınadək 148 milyon uşaq inkişafdan qalmışdır. Mövcud tendensiyalar davam edərsə, 2030-cu ilə qədər 5 yaşa qədər hər 5 uşaqdan biri inkişafdan qalacaq. 2022-ci ildə dünya ölkələrinin təxminən 60%-i tədarük zəncirindəki fasilələrdən qaynaqlanan yüksək ərzaq qiymətləri ilə üzləşib. Sıfır aclığa nail olmaq üçün ölkələr öz qida sistemlərinin dayanıqlılığını, davamlılığını və ədalətliyini təmin etmək üçün çalışmalıdırlar.

Ukraynada müharibənin başlaması logistika və ərzaq təchizatı zəncirlərində əhəmiyyətli pozuntulara səbəb olub, xüsusilə 2022-ci ilin birinci yarısında ərzaq və enerji qiymətlərinin artmasına gətirib çıxarıb. Bundan əlavə, müharibə gübrə qiymətlərinin kəskin artmasına səbəb olub, fermerlərin əkin qərarları ilə bağlı qeyri-müəyyənlik yaradıb (BMT, 2024).

Kooperativlər ərzaq istehsalında qarşılaşdıqları müxtəlif çətinliklərin öhdəsindən gəlmək üçün kiçik fermerlərə, balıqçılara, heyvandarlara, meşə təsərrüfatlarına və digər istehsalçılara dəstək verməklə ərzaq təhlükəsizliyini təşviq edirlər.

ICA-nın məlumatına görə, kənd təsərrüfatı kooperativləri dünyada ən geniş yayılmış kooperativ növüdür. Dünyada ümumilikdə 1 milyarddan çox üzvü olan 2,5 milyon kooperativ var. Kənd təsərrüfatı sahəsində isə 1,2 milyon kooperativ və 570 milyon üzv fəaliyyət göstərir. Kənd təsərrüfatı kooperativləri qlobal kooperativ sektorunda üstünlük təşkil edir, 300 ən böyük kooperativin 35%-ni təmsil edir və əhəmiyyətli bazar payına malikdir (ICA, 2024b). Kiçik kənd təsərrüfatı istehsalçıları məhdud bazar məlumatları, dəyişən daxilolma xərcləri və qeyri-adekvat infrastruktur kimi problemlərlə üzləşirlər. Kənd təsərrüfatı kooperativləri qrup alışı, kreditə ortaq çıxış və marketinq dəstəyi kimi xidmətlər təqdim etməklə bu problemləri həll etməyə kömək edir. Onlar, həmçinin istehsalçıların bacarıqlarını artırır, məlumat verir, qərarların qəbulunda və siyasətə təsirdə iştirak etməklə fermerləri gücləndirirlər.

Respublikamızda kənd təsərrüfatı kooperativləri üçün əsas hüquqi bazanın mövcudluğuna baxmayaraq, kooperativlər kənd təsərrüfatı sektorunda çox da inkişaf etməmişdir. Fermerlərin fərdiyyətçiliyə meyili, kooperativ hərəkətində iştirak edən istehsalçılar arasında təşəbbüskarlığın, kooperativ kənd təsərrüfatının adekvat inkişafı üçün iqtisadi mexanizmlərin və bu sahədə ixtisaslaşmış pilot layihələrin olmaması, torpaqların kiçik sahələrə parçalanması, kooperativlər və onların üstünlükləri haqqında geniş təbliğatın olmaması onların inkişafına mane olur.

Rəsmi statistikaya görə, Azərbaycanda kooperativ əsasında yaradılan kənd təsərrüfatı müəssisələrinin sayı 2000-ci ildəki 250-dən, 2016-cı ildə 55-ə düşmüşdür. Eyni zamanda, mövcud kənd təsərrüfatı kooperativlərinin müvafiq fəaliyyət göstəriciləri (istehsal həcmi, dövriyyə, işçilərin sayı) potensiallarından xeyli aşağıdır.

2.3. DİÇ 5: Gender bərabərliyi Çağırışı üzrə

Kooperativlər qadınların bütün dünyada yerli iqtisadiyyatlarda və icmalarda iştirak etmək imkanlarını artırmaqla gender bərabərliyinin təşviqində mühüm rol oynayır. Məsələn, Yaponiyada istehlak kooperativlərində qadınlar üzvlərin 95%-ni təşkil edir və bu təşkilatların idarəetmə strukturlarında özlərini təsdiq edirlər (Suzuki, 2010). Habelə qadınların kənd təsərrüfatı kooperativlərində iştirakı onların kənd təsərrüfatında qərarların qəbul edilməsində rolunu 8-13% artırır. Hindistanda qadın kooperativləri məşğulluq imkanları yaradır, ərəb dövlətlərində bu kooperativlər qadınların iqtisadi imkanlara çıxışını və ictimai həyatda iştirakını artırır. Kooperativlər vasitəsilə Tanzaniya və Şri Lankada qadınlara lider vəzifələr tutmaq, idarəetmə komitələri yaratmaq və sosial rifah təşəbbüslərini təşkil etmək səlahiyyəti verilib (ICA, 2015).

Yunanıstanda kənd turizmində qadınların sahibkarlıq fəaliyyətinin təşviqində kooperativlərin yaradılması mühüm rol oynamışdır. Bu hərəkət 1983-cü ildə Lesbos adasındakı kiçik Petra kəndində başladı və zaman keçdikcə davamlı olaraq böyüdü.

Qadınlar fəaliyyətlərinə görə NOW, EQUAL və LEADER kimi bir çox Avropa layihələrinə və təşviq proqramlarına daxil edilmişdir (Koutsou et al., 2003). Yunanıstanda fəaliyyət göstərən qadın kooperativləri əhəmiyyətli sayda qadına tam və ya yarımştat iş imkanları təqdim edir. Qadın kooperativlərinin 79,2%-i milli proqramlar, 36%-i isə LEADER tərəfindən subsidiya alır. Kənd yerlərində qadın kooperativlərində işləyən qadınların sayı özəl müəssisələrə nisbətən xeyli çoxdur. Əslində, qadın kooperativlərinin təxminən 40%-də 10-dan çox qadın çalışır (Koutsou et al., 2009).

Türkiyədə qadın kooperativlərinin məşğulluq yaratmaq, qadınları gücləndirmək, tərəfdaşlıq qurmaq, layihələr həyata keçirmək və sosial kapitalı artırmaqla regional inkişafa müsbət, lakin məhdud təsir göstərdiyi bildirilir (Kılıç Topuz və Ege, 2024).

2.4. DİÇ 7: Sərfəli və Təmiz enerji Çağırışı üzrə

2030-cu ilə qədər təmiz enerjiyə çıxışı təmin etmək üçün elektriklişdirməni sürətləndirmək, enerji səmərəliliyini artırmaq və bərpa olunan enerjiyə sərmayəni artırmaq üçün güclü siyasətlərə ehtiyac var. İnnovasiyaların təşviqi, dəstəkləyici tənzimləyici çərçivələrin yaradılması və bu səylərin irəli sürülməsi 7-ci Məqsədə və qlobal iqlim hədəflərinə nail olmaq üçün çox vacibdir (BMT, 2024).

ABŞ-da kənd kooperativləri ölkənin elektrikpaylayıcı xətlərinin 42%-nə sahibdirlər. Bundan əlavə, elektrik enerjisinin topdansatış alıcılıq qabiliyyətini kollektiv şəkildə artırmaq üçün 66 istehsal və ötürmə kooperativi yaradılmışdır (BƏT, 2013).

Enerji kooperativləri 1930-cu illərdən başlayaraq həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə alət olmuşdur. 1929-cu ildə baş verən qlobal “Böyük Depressiya”dan sonra ABŞ-da enerji kooperativləri inkişafa təkan vermək üçün bir yol kimi qəbul edildi. Bu kooperativlər vasitəsilə əvvəllər çıxışı olmayan kənd yerlərinə elektrik enerjisi gətirirdilər. Enerji kooperativləri hazırda ABŞ ərazisinin 56%-nə xidmət edir, 48 ştatda 22 milyon kommunal xidmətini elektrik enerjisi ilə təmin edir və 42 milyon amerikalıya, o cümlədən davamlı yoxsulluq şəraitində olan əyalətlərin 92%-nə dəstək verir. Təbii qaz, bərpa olunan enerji və digər tədbirləri qəbul etməklə onlar emissiyaları azaldır və hər il 1 milyard dollardan çox gəlir əldə edirlər. 2005-ci ildən 2022-ci ilə qədər onlar kükürd-dioksidi emissiyalarını 83%, azot-oksidi emissiyalarını 68% və karbon qazı emissiyalarını 14% azaldıblar (NRECA, 2024).

“Downing et al. (2005)” yeni nəsillə kənd təsərrüfatı kooperativlərinin təklif olunan yeni əkin dövriyyəsi sistemlərində, çoxillik bitkilərin bu sistemlərə daxil edilməsində və bərpa olunan enerji ilə kənd təsərrüfatı müəssisələrinin təmin olunmasında xüsusilə mühüm rol oynadığını vurğulamışdır.

2.5. DİÇ 8: Uyğun iş və iqtisadi artım Çağırışı üzrə

Məqsəd 8-ə doğru irəliləyişə COVID-19-un davam edən təsirləri, ticarət mübahisələri, inkişaf etməkdə olan ölkələrin artan borc yükü, münaqişələr və geosiyasi gərginlik kimi qlobal iqtisadi artıma birgə risklər yaradan amillər maneə törədir. Qadınlar və gənclər arasında işsizlik nisbəti qeyri-mütənasib olaraq yüksəkdir. 2020-ci ildə qlobal sarsıntılar səbəbindən adambaşına düşən qlobal ÜDM 3,9% olaraq kəskin azalma yaşadı. 2022-ci ilə qədər artım yenidən 2,2%-ə qədər yavaşladı (BMT, 2024).

Kooperativlər məşğulluq imkanlarının yaradılmasında və gəlirlərin artırılmasında mühüm rol oynayır. Onlar birbaşa məşğulluğu təmin etməklə yanaşı, marketinq şərtlərini yaxşılaşdırmaq və yeni bazara çıxış imkanları yaratmaqla dolayı məşğulluğu və özünüməşğulluğu təşviq edir (Develtere et al., 2008).

Ümumdünya Kooperativ Monitorinqinə (WCM) görə, kooperativlər davamlı iqtisadi artımı dəstəkləyir və qlobal işçi qüvvəsinin 10%-ni təşkil edən dünya üzrə 280 milyon insanı iş və ya iş imkanları ilə təmin edərək sabit, keyfiyyətli məşğulluq yaradır. 300 ən böyük kooperativin dövriyyəsi 2,41 trilyon ABŞ dolları təşkil edir və cəmiyyətin rifahını dəstəkləmək üçün əsas xidmətlər və infrastruktur təmin edir (WCM, 2024).

2.6. DİÇ 9: Sənaye, İnnovasiya və İnfrastruktur Çağırışı üzrə

Karbon dioksid (CO₂) emissiyalarının azalmasına baxmayaraq, ümumi emissiyalar rekord həddə çatmış, azaldılmasında irəliləyiş kifayət qədər olmamışdır. Aşağı karbonlu enerji həlləri və daha təmiz istehsalın təşviqi hər bir ölkənin özünəməxsus güclü tərəflərinə və şərtlərinə uyğunlaşdırılmış əməkdaşlıq strategiyalarını tələb edir. Məqsəd 9-a doğru irəliləyiş tədqiqat və inkişafa sərmayəni artırmaq, yaşıl keçidə üstünlük vermək və informasiya və kommunikasiya texnologiyalarına çıxışı genişləndirməklə innovasiyaları təşviq etmək üçün birgə səyləri tələb edir.

Kiçik biznes dünya miqyasında iqtisadiyyatların əsasını təşkil edir, iş yerləri yaradır və icmalar üçün dolanışiq təmin edir. Onların həyati roluna baxmayaraq, artan əməliyyat xərcləri kimi əhəmiyyətli çətinliklərlə üzləşməkdə davam edirlər. Kiçik biznesin iqtisadi şoklara daha həssas olduğu aşağı gəlirli ölkələrdə bu yük xüsusilə ağırdır. Onların yaşamaq və böyümək üçün ehtiyac duyduqları kreditə çıxış imkanları məhdud olaraq qalır. İnküziv sənaye siyasətlərinin həyata keçirilməsi böyümənin sürətləndirilməsi, rəqabət qabiliyyətinin artırılması və kiçik biznesin dayanıqlılığının artırılması üçün çox vacibdir (BMT, 2024).

Çində ailə təsərrüfatlarının tədqiqi müəyyən edib ki, kənd təsərrüfatı kooperativlərinə üzvlük yeni texnologiyaların mənimsənilməsini 7,5-9,1% artırıb. Tədqiqat, həmçinin, aşağı gəlirli və daha kiçik təsərrüfatların kooperativlər vasitəsilə yeni texnologiyaları mənimsəmə ehtimalının daha yüksək olduğunu müəyyən etmişdir (Wu et al., 2023).

2.7. DİÇ 10: Bərabərsizliyin azaldılması Çağırışı üzrə

Sosial yardım proqramları orta gəlirin yarısından aşağı yaşayan insanların nisbətini azaltsa da, 2023-cü ildə miqrasiya yollarında rekord sayda ölüm və bütün dünyada misli görünməmiş sayda qaçqın qeydə alınıb. İnkişaf etməkdə olan ölkələr qlobal iqtisadi qərarların qəbulunda kifayət qədər təmsil olunmamaqda davam edir və bu, inklüzivliyin zəruriliyini vurğulayır. Bərabərsizliyin aradan qaldırılması üçün resursların ədalətli bölüşdürülməsi, təhsilə investisiya qoyuluşu, güclü sosial

müdafiə, ayrı-seçkiliyə qarşı tədbirlər, təcrid olunmuş qruplara dəstək və ədalətli ticarət və maliyyə sistemlərinin qurulması üçün beynəlxalq əməkdaşlıq tələb olunur (BMT, 2024).

Blanco və Dominguez (2019) vurğulayır ki, kooperativ yanaşma modeli qadınların səlahiyyətlərinin artırılması və gender bərabərliyinin təşviqində mühüm rol oynayır və DİÇ 10-un əldə edilməsinə töhfə verir. Bununla belə, bu təşkilatların məhdud miqyası və xüsusi kontekstual çağırışlar bu sözlərə mane ola bilər. Belə layihələrin ilkin mərhələlərində daha fəal dəstək və maliyyə yardımını onların təsirini əhəmiyyətli dərəcədə artırmağa imkan verən. “Pakawanich et al” tərəfindən aparılan bir araşdırma (2022) kənd təsərrüfatı kooperativində kiçik fermerlər arasında gəlir bərabərsizliyini azaltmaq üçün məhsul istehsalının planlaşdırılmasının vacib olduğunu göstərir. Anigbogu və Uzundu (2019) tərəfindən Anambra əyalətindəki kooperativ fermerlər arasında gəlir bərabərsizliyi ilə bağlı araşdırma məhsuldarlıq, texnologiya, kredit, təsərrüfat ölçüsü, torpağın münbitliyi, məhsul növü, giriş təchizatı və genişləndirmə xidmətlərinin fermerlərin gəlirlərinə əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verdiyini göstərdi. Tədqiqat hökumətə gəlir bərabərsizliyinin azaldılmasına davamlı yanaşma kimi kənd təsərrüfatı kooperativlərinin potensialı ilə bağlı ictimai məlumatlandırma kampaniyası aparmağı, böyümə və inkişaf vasitəsi kimi kooperativ təhsilə daha çox diqqət yetirməyi tövsiyə edir. Bundan əlavə, kənd təsərrüfatı kooperativləri fermerlərə öz gəlirlərini artırmağa və gəlir bərabərsizliyini azaltmağa kömək etmək üçün adekvat maliyyə ilə təmin edilməlidir.

2.8. DİÇ 11: Davamlı şəhərlər və icmalar Çağırışı üzrə

Hazırda dünya əhalisinin yarısından çoxu şəhərlərdə yaşayır. Əksər bölgələrdə havanın çirklənməsinin səviyyəsi azalsa da, ictimai sağlamlıq üçün tövsiyə olunan səviyyədən əhəmiyyətli dərəcədə yüksək olaraq qalır. 2000-2020-ci illər arasında şəhərlərin genişlənməsi şəhər sıxlığından 3,7 dəfə sürətlə artaraq təbii mühitə və torpaqdan istifadəyə mənfi təsir göstərmişdir. Urbanizasiya sürətlənməyə davam etdikcə, 2050-ci ilə qədər dünya əhalisinin demək olar ki, 70%-nin şəhərlərdə yaşayacağı təxmin edilir (BMT, 2024).

Kooperativlər təbii ehtiyatların davamlı idarə olunmasında bir neçə cəhətdən mühüm rol oynayır, yerli icmalara ekoloji problemləri həll etmək üçün platforma təmin etməklə resursların tükənməsinin qarşısını alır. Beləliklə, onlar mülkiyyət və istifadəçi hüquqlarını müəyyənləşdirməyə, təbii ehtiyatları effektiv idarə etməyə və ekoloji cəhətdən təmiz və davamlı müəssisələr də daxil olmaqla iqtisadi fəaliyyətləri şaxələndirməyə kömək edir (ICA, 2015).

Niderlandda 125-dən çox ekoloji əkinçilik kooperativi var. Bu kooperativlər Niderlandın ətraf mühit təşkilatlarına torpaq istifadəçiləri qrupları ilə ətraf mühitin mühafizəsilə bağlı müqavilələr bağlamağa imkan verir, ayrı-ayrı sahələr deyil, bütün torpaq sahələrinin idarə edilməsini asanlaşdırır. Məsələn, 1990-cı illərin əvvəllərində Friz meşələrində fermerlər aşağı qiymətli süd məhsulları istehsalının təzyiqi altında kiçik fermer təsərrüfatlarının davamlılığı, təsərrüfatların ölçülərinin azalması və torpağın çirklənməsi ilə bağlı daha sərt ekoloji qaydalar kimi problemlərlə üzləşdilər. Ekoloji kooperativlər fermerlərə kənd təsərrüfatı fəaliyyətlərində ekoloji məqsədlərə nail olmaq üçün özünü tənzimləməyə və yerli olaraq uyğunlaşdırılmış strategiyaları həyata keçirməyə imkan verən bir həll təklif etdi (Renting və Van der Ploeg, 2001).

Davamlı kənd təsərrüfatı kooperativləri öz fəaliyyətlərini su təsərrüfatı, turizm, üzvi əkinçilik və yüksək keyfiyyətli regional ərzaq məhsullarının istehsalı kimi sahələri əhatə etməklə genişləndirirlər. Hollandiyadakı kənd təsərrüfatı kooperativləri yüksək texnologiyalı kənd təsərrüfatı olmaqla ciddi ekoloji qaydalarla bağlı çətinliklərin öhdəsindən gəlir.

İtaliyada “yaşıl” sosial kooperativlər ekoloji xidmətlərin göstərilməsində ixtisaslaşmış demokratik qeyri-kommersiya təşkilatları olaraq davamlı inkişafın üç əsas sütununu birləşdirməyi hədəfləyən xüsusi bir təşəbbüs kimi müəyyən edilmişdir. İtaliyada sosial sahibkarlığın ilkin empirik ifadəsi olan sosial kooperativlər başlanğıc nöqtəsi kimi qəbul edilir. Onlar ictimai yaşıl məkanları qorumaq, şəhər tullantılarının toplanması və kanalizasiyasını idarə etmək, günəş panelləri quraşdırmaq və tullantıların qarşısının alınması və təkrar emalı təşəbbüslərini təşviq etməklə ətraf mühitin davamlılığını təşviq edirlər (Osti, 2012).

2.9. DİÇ 12: Məsuliyyətli istehlak və istehsal Çağırışı üzrə

Məsuliyyətli istehlak və istehsal ətraf mühitə mənfi təsirləri minimuma endirmək məqsədi daşıyır. Meksiko şəhərindəki kooperativlər innovativ tullantıların idarə edilməsi üsullarını və davamlı təcrübələri təşviq edərək qorunan əraziləri qorumaq üçün fəal işləyirlər (Díaz de León et al., 2021).

Yan və Wang Yeni Zelandiyadakı fermer təşkilatlarında iştirakın südçülərin qida maddələrinin idarə edilməsi, qış inəyinin tərək edilməsi, torpaq testi və bank becərilməsi kimi yaxşı idarəetmə təcrübələrini (GMP) mənimsəməsinə necə təsir etdiyini araşdırıb. Onların tapıntıları göstərir ki, fermer təşkilatlarında iştirak südçülərin yaxşı idarəetmə təcrübələrini mənimsəmə ehtimalını əhəmiyyətli dərəcədə artırır (Yan and Wang, 2023). “Neipane et al” (2023) kooperativlərin üzvü olan keçi fermerlərinin əsas marketinq kanalı kimi kooperativlərdən istifadə etmə ehtimalının daha çox olduğunu bildirir. Bundan əlavə, keçilərini kooperativlər vasitəsilə satan fermerlər yerli bazarlarda satan və ya müstəqil keçi kolleksiyaçılarına satan fermerlərə nisbətən xeyli yüksək qiymətlər alırlar.

2.10. DİÇ 13: İqlim dəyişməsi Çağırışı üzrə

Bu məqsəd iqlim dəyişikliyi və onun təsirləri ilə mübarizə üçün təcili tədbirlər görməyi tələb edir. İqlim böhranı 2023-cü ildə iqlim rekordlarının qırılması ilə həyəcanverici sürətlə dərinləşir. Qlobal temperatur yüksəlməkdə davam edir və istixana qazı emissiyaları heç bir yavaşlama əlaməti göstərmir. Bəşəriyyət getdikcə daha tez-tez ekstremal hava hadisələri və gündəlik həyatı və dolanışıq vasitələrini məhv edən dağıdıcı fəlakətlərlə üzləşir. Eyni zamanda, mədən yanacaqlarına subsidiyalar görünməmiş səviyyəyə çatmışdır. Qlobal birlik kritik dönüş nöqtəsindədir.

İqtisadi və sosial nəticələrin kəskinləşməsinin qarşısını almaq üçün bütün sektorlarda sürətli və hərtərəfli aşağı karbonlu transformasiyalara ehtiyac var. Ölkələr qlobal istiləşməni 1,5°C-ə qədər məhdudlaşdırmaq üçün səylərini əlaqələndirməlidir. Gecikmələr və hissə-hissə tədbirlər qəbul edilməzdir. İqlim xaosunun daha da qarşısını almaq üçün qlobal istixana qazları emissiyaları 2030-cu ilə qədər əhəmiyyətli dərəcədə azaldılmalı və 2050-ci ilə qədər xalis sıfıra çatmalıdır. Qlobal istiləşməni 1,5°C-ə qədər məhdudlaşdırmaq üçün 2030-cu ilə qədər istixana qazları emissiyalarının 42%, yəni illik 8,7% azaldılması tələb olunur (BMT, 2024).

Son illərdə ətraf mühitin deqradasiyası və sağlam üzvi qidaların faydaları haqqında ictimaiyyətin məlumatlılığının artması istehlakçıların üzvi məhsullara üstünlük vermələrinə səbəb olmuşdur (Bernal-Jurado və digərləri, 2019). Bu dəyişiklik belə məhsulları almaq niyyətinin (Kong et al., 2014) və onlar üçün daha yüksək qiymət ödəmək istəyinin artmasına səbəb oldu (Meliá Martí və digərləri, 2020). Üzvi istehsalın artan əhəmiyyəti, xüsusən də DİÇ 12 (Məsuliyyətli istehlak və istehsal), DİÇ 13 (İqlim fəaliyyəti) və DİÇ 15 (Yer üzündə həyat) ilə uyğunlaşdığı üçün DİM-lərdə də vurğulanır (BMT, 2019).

İqlim dəyişikliyinə uyğunlaşma təkcə milli səviyyədə deyil, bütün dünya ölkələri üçün aktual vəzifədir. Vu və digərləri (2023) qeyd edirlər ki, Vyetnamın Son La əyalətindəki kənd təsərrüfatı kooperativləri ekoloji cəhətdən təmiz və davamlı istehsalın təşviqində mühüm rol oynayır və

aqroekosistemlərə zərər verən təcrübələrin azaldılmasına mühüm töhfələr verir. Bundan əlavə, kooperativlər ətraf mühitin mühafizəsi tədbirlərinin həyata keçirilməsində hökumət və fermerlər arasında effektiv körpü rolunu oynayır və kənd yerlərində və kənd təsərrüfatı istehsalında iqlim dəyişikliyinə təsirinə azaldılması və uyğunlaşma həllərinin həyata keçirilməsində ön sıralardadır.

2.11. DİÇ 15: Yer üzündə həyat Çağırışı üzrə

Növlərin tükənməsi və biomüxtəlifliyin azalması həyəcanvericidir. Son iki onillikdə təqribən 100 milyon hektar meşə sahəsi itirilib. Ölkələr biomüxtəlifliyi qorumaq üçün səylərini davam etdirir. Bununla belə, iqlim dəyişikliyi, biomüxtəlifliyin azalması, meşələrin qırılması, səhralaşma və çirklənmə kimi aktual ekoloji problemlərin həlli təkcə yerli və milli səviyyədə deyil, həm də qlobal səviyyədə intensiv, sürətli və inteqrasiya olunmuş yanaşma tələb edir (BMT, 2024).

Bijman və Weyersə görə (2019), əksər fermer kooperativləri torpaq istismarına diqqət yetirir. Əlavə olaraq, Lafont və digərləri (2023) istehsalçı kooperativlərinin DİÇ 15-lə əlaqəli olduğunu müəyyən etdilər. İstehsalçı kooperativləri davamlı resurs idarəçiliyi problemi ilə üzləşirlər. Onlar, həmçinin istehsalın və istehlakın artırılması, yoxsulluğun və aclığın azaldılması, ətraf mühitin mühafizəsi yolu ilə resurslardan səmərəli istifadə imkanlarını təmin edə bilirlər.

2.12. DİÇ 16: Sülh, Ədalət və Güclü müəssisələr Çağırışı üzrə

Bütün DİM-lərə nail olmaq davamlı sülhün qurulmasından və zorakı münaqişənin qarşısının alınmasından asılıdır (BMT, 2024). Kooperativlər çox vaxt insanlararası münasibətlərin yenidən qurulmasına və sülhün təşviqinə kömək etməklə icma birliyini, iştirakı, səlahiyyətlərin artırılmasını və üzvlərinin daxil edilməsini təşviq etməklə müsbət sosial kapital rolunu oynayır. Tarixən kooperativlər 1840-cı illərdə İngiltərədəki iqtisadi çətinliklər, 1929-30-cu illərdə ABŞ-da yaşanan Böyük Depressiya, 1860-cı illərdə Almaniyada kənd təsərrüfatının durğunluğu və 1970-ci illərdə Avropada işsizlik böhranı kimi hallara kollektiv cavab olaraq yaranmışdır. Bununla belə, bu o demək deyil ki, kooperativlər yalnız böhran zamanı inkişaf edir (ICA, 2015).

Böhran dövrlərində daha dayanıqlı iqtisadi və maliyyə sistemlərinin yaradılması zərurəti artdıqda, kooperativ müəssisələr tez-tez canlanır və mühüm və uzunmüddətli həllər təklif edir. Bunlar mübarizə aparan sektorları canlandırmaq, böhrandan təsirlənmiş yerli iqtisadiyyatların bərpasını dəstəkləmək, dəyər zəncirləri üzrə istehsalçıların və xidmət təminatçılarının gəlirliliyini artırmaq, qeyri-rəsmi məşğulluğu rəsmiləşdirmək, həm kənd, həm də şəhər yerlərində qadınlar və gənclərə iş yerləri yaratmaq üçün transformativ potensiala malikdir.

Xüsusi böhranları həll etmək üçün kooperativlərin yeni formaları da yaranır. Xüsusilə qadın kooperativləri sülh və inkişafın aləti kimi mühüm rola malikdir. Münaqişədən sonra cəmiyyətlərin yenidən qurulmasında kooperativlər mühüm rol oynamışdır. Məsələn, Livanda qadın kooperativi 2006-cı ilin intensiv bombardmanından sonra yox olmaq təhlükəsi ilə üzləşmiş yerli və ənənəvi məhsulların canlandırılmasına kömək etdi və kəndin mədəni yaddaşının canlanmasına töhfə verdi (Esim və Omeira, 2009).

1958-ci il torpaq islahatından sonra kooperativlər İraqın kənd yerlərində torpaq mülkiyyətçiləri üçün məcburi oldu. Bu kooperativlər tez-tez gübrə və toxum kimi hökumət tərəfindən təmin edilən kənd təsərrüfatı məhsulları üçün paylama mərkəzləri kimi xidmət edirdi. Bunlar ilk növbədə kənd təsərrüfatı istehsalçıları arasında kooperasiyanı təşviq etmək, onlara aşağı qiymətlərlə toplu şəkildə satın almaqla miqyasda qənaət əldə etməyə imkan verən mexanizmlər kimi nəzərdən keçirilirdi. Bu, daxilolma xərclərini azaldıb və fermerlərin mənfəətini artırıb (USAID, 2005).

Nəticə

2024-cü il üzrə tərəqqinin qiymətləndirilməsi təcili tədbirlərin görülməsinə ehtiyac olduğunu vurğulayaraq dünyanın 2030-cu il Gündəliyinə nail olmaqda əhəmiyyətli dərəcədə geridə qaldığını vurğulayır. Ölçülə bilən hədəflərin yalnız 17%-i 2030-cu il hədəflərinə çatmaq üçün kifayət qədər irəliləyiş nümayiş etdirir. Kənd təsərrüfatı bütün 17 Dayanıqlı İnkişaf Çağırışı üçün əsas diqqət sahəsidir və kiçik fermerlər Dayanıqlı İnkişaf Çağırışlarına nail olmaq üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Kənd təsərrüfatı kooperativləri kiçik fermerlərin dayanıqlılığını təmin etmək və onların problemlərini həll etmək üçün mühüm vasitədir. Apardığımız araşdırmaya əsaslanaraq kənd təsərrüfatı kooperativlərinin aşağıdakı üstünlüklərini vurğulaya bilərik:

1. Kooperativlər öz təbiətinə, prinsiplərinə və dəyərlərinə görə insanların, onların yaşadıkları cəmiyyətlərin həyatında iştirakına və rifahına əsaslandığı üçün Dayanıqlı İnkişaf Çağırışlarına nail olunmasına töhfə verməkdə mühüm rol oynayırlar. Kooperativlər hətta ən kasıb insanlara da iqtisadi tərəqqidə fəal iştirak etmək imkanı verməklə onları gücləndirir. Kooperativlər inkişafın faydalarının ədalətli şəkildə bölüşdürülməsini və uzunmüddətli perspektivdə davamlı olmasını təmin etmək üçün mühüm rol oynayır.

2. Kənd təsərrüfatı kooperativləri yoxsulluğun azaldılmasına və aclığın sifira endirilməsinə mühüm töhfələr verib. Kooperativlər məhsuldarlığı artırmaq, istehsal xərclərini azaltmaqla məhsullarının satışını asanlaşdırmaqla fermerlərin gəlirlərini artırır. Bundan başqa, qadınların kooperativlərə üzvlüyü onların qərarqəbuletmə proseslərində iştirakını artırır, məşğulluqda və gəlirlərin artırılmasında daha fəal rol oynamalarına şərait yaradır. Bu, gender bərabərsizliyinin həllində qadınların iştirakının və kənd təsərrüfatı kooperativlərinin vacibliyini vurğulayır.

3. Dünya miqyasında məşğul əhəlinin 10%-i kooperativlərdə çalışır və kənd təsərrüfatı kooperativləri ən böyük paya malikdir. Üstəlik, dünyanın 300 ən böyük kooperativinin ümumi mənfəətinin bəzi inkişaf etmiş ölkələrin ümumi daxili məhsulundan dəfələrlə çox olması kənd təsərrüfatı kooperativlərinin iqtisadi artımda mühüm rol oynadığını bir daha nümayiş etdirir. Aztəminatlı və kiçik fermerlərin kənd təsərrüfatı kooperativləri vasitəsilə yeni texnologiyaların mənimsənilməsi tendensiyası innovasiyaların təşviqində kooperativlərin vacibliyini vurğulayır.

Ədəbiyyat

1. Aal, M.H.A. (2008). The Egyptian cooperative movement: Between state and market. In P. Develtere, I. Pollet, & F. Wanyama (Eds.), *Cooperating out of poverty: The renaissance of the African cooperative movement*. Geneva: ILO.
2. Amonarriz, C.A., Landart, C.I., & Cantin, L.N. (2017). Cooperatives' Proactive Social Responsibility in Crisis Times: How to Behave? *REVESCO: Revista de Estudios Cooperativos*, 123, 7-36.
3. Anigbogu, T.U., & Uzundu, C.S. (2019). Determinants of income inequality among cooperative farmers in Anambra State. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*, 3, 767-773.
4. Bassi, A., & Vincenti, G. (2015). Toward a new metric for the evaluation of the social added value of social enterprises. *CIRIEC-España, Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa*, 83, 9-42.

5. Bernal-Jurado, E., Mozas-Moral, A., & Fernández-Uclés, D. (2021). Quality of websites in the organic agro-food sector and its explanatory factors: The role of cooperativism. CIRIEC-España, Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa, 95, 95-118.
6. Bijman, J., & Wijers, G. (2019). Exploring the inclusiveness of producer cooperatives. Current Opinion in Environmental Sustainability, 41, 74-79.
7. Birchall, J., & Simmons, R. (2009). Co-operatives and poverty reduction: Evidence from Sri Lanka and Tanzania. Manchester: Co-op College, 13(1), 1-60.
8. Blanco, A.O., & Domínguez, M.B. (2019). Motivaciones de las mujeres para emprender en cooperativas. La Implementación de los Objetivos de Desarrollo Sostenible (ODS), 1-17.
9. Chambo, S. (2009). Agricultural cooperatives: Role in food security and rural development. Paper presented at the Expert Group Meeting on Cooperatives, New York.
10. COPAC. (2015). Transforming our world: A cooperative 2030. Washington, DC: COPAC.
11. Develtere, P., Pollet, I., & Wanyama, F. (Eds.). (2008). Cooperating out of poverty: The renaissance of the African cooperative movement. Geneva: ILO.
12. Díaz de León, D., Díaz Frago, O., Rivera, I., & Rivera, G. (2021). Cooperatives of Mexico: Their social benefits and their contribution to meeting the sustainable development goals. Social Sciences, 10(5), 149.
13. Downing, M., Volk, T.A., & Schmidt, D.A. (2005). Development of new generation cooperatives in agriculture for renewable energy research, development, and demonstration projects. Biomass and Bioenergy, 28(5), 425-434.
14. Esim, S., & Omeira, M. (2009). Rural women producers and cooperatives in conflict settings in the Arab states. In FAO-IFAD-ILO Workshop on Gaps, Trends, and Current Research in Gender Dimensions of Agricultural and Rural Employment. Rome, Italy.
15. FAO. (2016). Food and agriculture: Key to achieving the 2030 agenda for sustainable development. Retrieved November 26, 2024. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2313foodand_agriculture.pdf
16. Gava, O., Ardakani, Z., Delalić, A., Azzi, N., & Bartolini, F. (2021). Agricultural cooperatives contributing to the alleviation of rural poverty: The case of Konjic (Bosnia and Herzegovina). Journal of Rural Studies, 82, 328-339.
17. Heifer. (2012). Dairy farmer cooperative contributes to food security in Cameroon. Retrieved November 20, 2024. <https://www.heifer.org/blog/dairy-farmers-cooperative-contributes-to-food-security-in-cameroon.html>
18. Hong, D. (2015). On World Food Day, farmers should be at the forefront. One Acre Fund Global.
19. ICA. (2011). International Cooperatives Alliance. <http://www.ica.coop/members/member-stats.html>
20. ICA. (2015). Cooperatives and the sustainable development goals: A contribution to the post-2015 development debate.
21. ICA. (2017). Cooperatives and employment: Second global report 2017. <http://www.ica.coop>
22. ICA. (2024a). International Cooperative Alliance. Retrieved October 22, 2024. <https://ica.coop/en/media/library/unveils-2025-international-year-cooperatives-logo>
23. ICA. (2024b). International Cooperative Alliance. Retrieved October 21, 2024. <https://ica.coop/en/cooperatives/facts-and-figures>
24. ILO. (2007). The promotion of sustainable enterprises. Report VI. Geneva: ILO.

25. ILO. (2013). Providing clean energy and access to energy through cooperatives. Geneva: ILO.
26. ILO & ICA. (2015). Cooperatives and the Sustainable Development Goals. Brussels: International Labour Organization and International Cooperative Alliance.
27. ILO. (2018). Cooperative timeline. Retrieved November 17, 2024. <http://www.tiki-toki.com/timeline/entry/468716/Cooperative-Timeline/>
28. Kılıç Topuz, B., & Ege, F. (2024). Non-financial performance analysis of women cooperatives in Samsun Province. *Journal of Regional Development*, 2(1), 28-44.
29. Koutsou, S., Iakovidou, O., & Gotsinas, N. (2003). Women's cooperatives in Greece: An ongoing story of battles, successes, and problems. *Journal of Rural Cooperation*, 31(1), 45-57.
30. Koutsou, S., Notta, O., Samathrakakis, V., & Partalidou, M. (2009). Women's Entrepreneurship and Rural Tourism in Greece: Private Enterprises and Cooperatives. *South European Society and Politics*, 14(2), 191-209.
31. Lafont, J., Saura, J. R., & Ribeiro-Soriano, D. (2023). The role of cooperatives in sustainable development goals: A discussion about the current resource curse. *Resources Policy*, 83, 103670.
32. Lemma, T. (2008). Growth without structures: The cooperative movement in Ethiopia. In P. Develtere, I. Pollet, & F. Wanyama (Eds.), *Cooperating out of poverty: The renaissance of the African cooperative movement*. Geneva: ILO.
33. Meliá-Martí, E., Tormo-Carbó, G., & Juliá-Igual, J.F. (2020). Does gender diversity affect performance in agri-food cooperatives? A moderated model. *Sustainability*, 12, 6575.
34. Neupane, H., Paudel, K.P., & He, Q. (2023). Impact of cooperative membership on market performance of Nepali goat farmers. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 94(3), 805-830.
35. NRECA. (2024). National Rural Electric Cooperative Association (NRECA). Retrieved October 1, 2024, from <https://www.electric.coop/electric-cooperative-fact-sheet>
36. Osti, G. (2012). Green social cooperatives in Italy: A practical way to cover the three pillars of sustainability? *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 8(1), 82-93.
37. Pakawanich, P., Udomsakdigool, A., & Khompatraporn, C. (2022). Crop production scheduling for revenue inequality reduction among smallholder farmers in an agricultural cooperative. *Journal of the Operational Research Society*, 73(12), 2614-2625.
38. Surendran Padmaja, S., Korekallu Srinivasa, A., Trivedi, P., & Srinivas, K. (2023). Women's self-help groups and intra-household decision-making in agriculture. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 94(3), 857-876.
39. Suzuki, T. (2010). A brief chronicle of the modern Japanese consumer cooperative movement.
40. Terlau, W., Hirsch, D., & Blanke, M. (2019). Smallholder farmers as the backbone for the implementation of the Sustainable Development Goals. *Sustainable Development*, 27, 523-529.
41. UN. (2015). United Nations: The Sustainable Development Goals. Retrieved November 5, 2024. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
42. UN. (2019). Transformar nuestro mundo: La Agenda 2030 para el desarrollo sostenible. Retrieved March 12, 2020. https://unctad.org/meetings/es/SessionalDocuments/ares70d1_es.pdf
43. UN. (2024). The Sustainable Development Goals Report 2024. Retrieved October 11, 2024. <https://unstats.un.org/DIÇs/report/2024/>
44. USAID. (2005). Agriculture reconstruction and development program for Iraq: Status of activities - Assistance to cooperatives and NGOs. Washington, DC: United States Agency for International Development.

45. Vu, T.H., Phi, T.D.H., Nguyen, D.H., & Tran, Q.T. (2023). Agricultural cooperatives and climate change adaptation: Case study in Son La, Vietnam. *The VMOST Journal of Social Sciences and Humanities*, 65(1), 41-53.
46. Wu, F., Guo, X., & Guo, X. (2023). Cooperative membership and new technology adoption of family farms: Evidence from China. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 94(3), 719-739.
47. WCM. (2024). World Cooperative Monitor. Retrieved October 10, 2014. <https://ica.coop/en/cooperatives/facts-and-figures>
48. Yang, W., & Wang, L. (2023). Impact of farmer group participation on the adoption of sustainable farming practices: Spatial analysis of New Zealand dairy farmers. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 94(3), 701-717.
49. <https://faolex.fao.org/docs/pdf/aze227380.pdf>
50. <https://e-qanun.az/framework/57124>

S.Y. Akbarova

Ph.D. student of Azerbaijan Technological University

Lecturer at Mingachevir State University

The role of agricultural cooperatives in achieving sustainable development challenges

Abstract

In 2015, the United Nations (UN) introduced the Sustainable Development Goals (SDGs), consisting of 17 global goals that came into effect on 1 January 2016 (UN, 2015). These goals also aim to address key global challenges such as poverty, hunger, health and well-being, gender equality, sustainable development and climate change by 2030. The article aims to determine the role of agricultural cooperatives in achieving the Sustainable Development Challenges, as well as to examine the current state of agricultural cooperatives in our republic. The conducted research proves that social and financial investments in small farmers accelerate progress towards achieving multiple SDGs. In this study, the current state of agricultural cooperatives in the world and in our republic was studied through a comparative analysis. For this purpose, the goals of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), the International Cooperative Alliance (ICA) and the Sustainable Development Challenges were analyzed in a mutual manner.

Keywords: *Sustainable Development Goals, agriculture, agricultural cooperatives, farmer, poverty, zero hunger.*

С.Ю. Акбарова

Диссертант Азербайджанского технологического университета
Преподаватель Мингячевирского государственного университета

Роль сельскохозяйственных кооперативов в решении задач устойчивого развития

Резюме

В 2015 году Организация Объединенных Наций (ООН) представила Цели устойчивого развития (ЦУР), состоящие из 17 глобальных целей, которые вступили в силу 1 января 2016 года (ООН, 2015). Эти цели также направлены на решение ключевых глобальных проблем, таких как бедность, голод, здоровье и благополучие, гендерное равенство, устойчивое развитие и изменение климата к 2030 году. Целью статьи является определение роли сельскохозяйственных кооперативов в достижении Целей устойчивого развития, а также изучение текущего состояния сельскохозяйственных кооперативов в нашей республике. Проведенное исследование доказывает, что социальные и финансовые инвестиции в мелких фермеров ускоряют прогресс на пути к достижению нескольких ЦУР. В данном исследовании текущее состояние сельскохозяйственных кооперативов в мире и в нашей республике было изучено посредством сравнительного анализа. Для этого были взаимно проанализированы цели Продовольственной и сельскохозяйственной организации Объединенных Наций (ФАО), Международного кооперативного альянса (МКА) и Цели устойчивого развития.

Ключевые слова: *цели устойчивого развития, сельское хозяйство, сельскохозяйственные кооперативы, фермер, бедность, искоренение голода.*